

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Кыштаглаашкын — хуннун чугула айтыры

ЧАА АРГА-БИЛЕ

Четер ховузуна хар бо чылы мурунгузунан кылды. Соок база дыйдыт. Ынчалар-жок «Тийлеш» совхозтун директору, тусхай эртемниң-дер болгаш малчыларын ийи-як малын киштип хур ажар, малдык чаш толун-бүрүн ажап алдыр дээр бүгү хемчег-лери аял турар.

Сөөлүгү хат кыштагларда аалдар арасын машина чоруп шыдаас кылдыр хортуктеп каан. Ынаар күчүлүг трактор-лар далай ийи үндүрген. Бо хүшнере оларларын трактор-лар дауушлал турар. Кыш-таг баруунда мал чени чедир-тинген. Ылаңыга төртүр мал кодапнарында логан ситен, ытанын ситен далай мал болгаш минералдык немелде-лер чегир. Малчылардан ай-тырарга-да, оларнык ханада демделсе дептери көргө-дээ, мал эмчилери, зоотехни-тер болгаш совхозтун өске-лаа төлөөлери үргүлүг көп турар. Автогазын база чоралып бол-ду. Суг сөөртүр машина үр-үлүгү көп турар. Ылаңыга Чинге-Даг малчыларын суг сөөртүр турар коммунист Николай Дамынов мактаар. Ол барык он хире чылдар дургузунда бо далай мал ак-сеткилдик күсүлсүн келген.

Чинге-Даг Борис Хертек төртүр 367 баш кой малдан турар. Оларнык 255-жи төр-өөн, камгалан алдынан 265 хураган шүптүзү менди. Ху-раганларнык ажаадынын ду-алакы каларык Догушкар Март-оол биле уугу кадарын-нык кадайы Вера Маамыр-соловьяна холга алган. Олар хураганларын болгаш олар-нык адаларын зоотехниктег негелде сугаар хемчеге тур-рарлар.

Бо кыштагыны пажалаары эргиле болза, ышкаа болет-кенин. Казаканын ишти курга, чылыг болгаш чырык. Хой төртүр өрөөлдерин кампа-биле кылган. Тазарычылдык. Төрөөн хой чаш хураган-биле кады ол өрөөн каш холдуур турар. Бөлүк хураган-лар турар шааралар өрөөндөр база бар. Ында ытанын ситен далай мал, ногаа ситен-

ни, сугну болгаш дусту белет-кээ.

Борис Дамынов он ийиге беш чылдык ийги чылдык төртүр чүс хойга оонаштыр 100 хураган алдырып хүшнере, Амгы байдалдан алдыр-га, ол хүшнере ажык күсүлсүн-жер. Ынчалаш өг-бүленин кижигинери хей-аыттыг бол-гаш сорукут ажалдап турар. Ол-ла кодады Ылай-оол Биче-оолович биле Самзын Сеидиева Оңтарлар ирт мал-дап турар. Оларнык харын-салгазында алды чүс ажык ирт бар. Дөрт харылг бо ир-терин кыштаглаашкын эгезин-де дензилерге, бирээзи-ле ор-тума-биле 60 килограммны баскы. Ук малчылар ир-терин дегенде улам эгизил-де, баш санын хоратпас дээр шүдүргү ажалдап турарлар.

Тыванын ховуны хойжула-рынык бирээзи, Ленин болгаш Октябрь Революциянык орден-лериң эллектиги Оңтар Байлоодо 4м-даа малчынаа-шкан. Оон кодагында чеди чүс хире иртергештер кышта-лаашкыны хур эртпай турар. Байлоодо Баазадонич хойун чагыс-даа хорамча чокка кишти ажыраш, немелде-дезини көзүлсүн. Октябрь-лоиянык 70 чыл оюнга күш-ажылы бөлөктериг ужу-ражырын шиттирлээн ажы-дап турар. Ынчалаш бо чы-лын бир башка оонаштыр ор-тума-биле 3,5 килограмм дүк кыргыр оонаданын 4,1 кило-грамм чедирерин хүшнере. Оон уламчылап чыдаа көр-дүнгенин сугаар 2380 кило-грамм чөөс, а 2948 килограмм дүк ол кодагыла хүшнере кы-ры. Ховунык бо дидим шиттири өске малчыларга, малчыга аныктарга үлсегер болуп ужурул.

Салчак Мартыг кодагында 70 хой төрөөн, оларнык олу ийиштин. А Базыл Татьяна-нык кодагында төрөөн 260 хойдан 345 хураган алдынган. Бо малчынык 40 ажык хой ийиштин, а ийи хой үш-үш хураган төрөөн. Ола-маңай-лыг малчы ол хойларын дем-дектеп ап, оларнык ажаады-на

ажаадын чегерилгезин эгизиктеп. Чаш хураганнар-ын кажыга от салбас арга-биле өстүрүп турар бо аялга Барым-Хемчик районга үжөн ажык малчылар болгаш мал-ажылынык тусхай эртемни-лери дуржулга солтун чоралып, оларнык демделсе кидыраа-жыла арттырган бижини көр-дүм. Оон ийи республиканын совхозтарының директорлар база чоралып болду. Оон соон-да директорлар боттарынык малчыларнык элтерип алгаш, маиза көп турар апарган.

Базыл Татьянанык ажалы-нык дуржулгазын Тыва АССР-ниң адалыг зоотехникте, кө-дээ ажал-агы эртемниренин кандалды Б. Балчир декабры-да «Шың» солунун «Када-рларга хойун чараш» арынга бижээ. Аңаа немей мээң эскерген чүмөс: сугаат дөм-бүлери өргөннер ожукай калкып, оон кырынга салып турары. Ынчал хураган дөм-бүлде сугу хирленди сүзе бербес, то-чая басар.

Базылдың кодагында бай-дал мал өстүреринге дыка таа-рымчалыг. Казаканын ишти курга, мал алааны чаткан саванын ийи хонгаш-ла солуп турар. Чаткан саван алаанда өдөк бөзүн ол эвес. Дежур-ныйлар турар өрөөндө эми-тай, шипиң бөзөн. Мал кичип баарга, кайы эми бөзөрн азы сыктырып малчы болу эки билер. Мал чени база чүс кечир, ону каякка база чүс кырык бөзөрн зоотехниктег негелде сугаар чорудун тур-рар.

Малчы ховунуң таарым бо-доткамын 15 хонук иштеде дооска, ынтаныш хураган-нары база ол хире төдө доос-тур, январынык 20-ге чедир шүптү хой төрөөн турар. Бо хүшнере кыда бүгү ажалы-нык алаа сугаар, баш буруж-таар көрдүнгенин сугаар чо-руп турар. Бүгү чуруму са-гаанда ийиге болуп ужурул.

«Тийлеш» совхозтук хой-жуларынык төртүр-дээ, төртү-вес-лаа малчынык кодагында кыштаглаашкынык байда-лы болгаш чаш малчы дору-турп турары мурунку чыл-

даргагымын чеге дээр-лар. Дүргөстүшүк болгаш эле дүргөстүшүк чегеде малчыларнык хей-аызы, тура-соруу база бедик. Кижэ бүтү-дүрү планнык оонадаларын болгаш социалисттик хүлээте-лери чегерилгезин боттан-дырында бүтүреллиг, Улут Октябрьнык 70 чыл оюнга күш-ажылы бөлөктериг ужу-ражыр талазы-биле республи-кага кийгырыг үндүрген со-хозта бөштүгү байда мында-дыр.

К. ЧОДУ.

ЧУРУКТАРДА: көдээ ажал-агы техникумунуң сугуруу, сакманын Урана Салчак биле хойжу Чечемма Салчак; кө-дээ ажал-агы техникумунуң сугуруу, Салда Олар ажап турар хураганнары-биле.

1987
ЧЫЛДЫҢ
январь
15
четверг
№ 12 (13312)
1925 чылда
үндөзлөттүгөн.
Өртөз 3 көпөөк.

ТАЙБЫН БОЛГАШ ДЕПШІЛГЕ ДЭЭШ

МОСКВАГА БОЛГАН ПАРЛАЛГА
КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Пар-лалга төлүгө январь 13-ге совет бөккөш даштык жур-налистерге парлалга конфе-ренциязы болган. Ону СЭКП ТМ-ниң Чыгыш секретары М. С. Горбачевтун 1986 чы-дың январь 15-те кылган Ме-дгелелиниң бир чыл оюнга ту-раскааткан.

Парлалга конференциязы-га ССРЭ-ниң даштык херек-тер кинистиниң ораагыны В. Ф. Петровский, ССРЭ-ниң ЭА-ның ораагыны президент-ни Рейкьявике далай деңгее-ге совет-америк ужурамын-дын ялдооту чепсөөк узуу-каарының дугайында дугур-жулалык ырак келир төдө эвес, ам чедип ал болурун то-даргай-биле көргүсөт.

Бүгү күрүшөр-биле кызы-аамадакыга болурун чүткүлүгө аламын-лаа үлгил-болза, калдык-лаа боттүг са-налдарын дегеринге Совет Эвилели бөзөн.

Чымылганнарга В. Ф. Пет-ровский чүсө чугаалаан. Ол мында дээр:

Бо чүс чылдык төлүктүгө чылар ялдооту чепсөөк бол-гаш, массалык ууштаканын чепсөөк өске-лаа келерлерин чок болдурумынгу улаңган инициативаларнык комплекси-ни М. С. Горбачевтун ийи үн-дүрген алуунун бээр оон бир чыл оло болган.

Чүлге бир чыл үрткен, а де-лестейниң политиктег чугаа-зында январь 15-тиң Медгел-ли деп чаш билишкени бижэ-гил кирген. Медгелелиң үн-дүзүнде ялдо-хосмос ара-зында кижэ төрөлтеткенниң дигир артаргыч болгаш ци-вилизациянык депшилгезинге улаңган ийи кижэ төрө-лтеткенниң үнелг чүдүлдерин системазы турар турар. Бүгү боо-чепсөөк чогур угаан-са-рымдыг деңгееге чедир кы-зырары-биле кызы эң шыгын контролга ялдооту чепсөөк-ниң дугайында дугайында то-даргай хемчеглеринге үс та-лазы-биле малай санын тургу-сун программалык-биле алыл чок чорутуу чаш философи-зы эң баштай таварышкан.

Ылаңык чаш хамыраалыгы эң улуз күчүлүг, оон ийи-де ялдооту чепсөөк болгаш космос талазы-биле эң улуз күчүлүг күртө саналдаан.

Москвага ийи үндүрген саналдар социализмниң энес-сорууларын чүлге боттанма-рып турар эвес, даяр-лаа кы-жи херектериниң ялдооту чепсөөк чок болгаш күчүлүгү ки-жи чок делет дугайында чаагай күчүлүг, оларнык политиктег болгаш идеологтуг улаңгышкынында хаман чокка язы-бүр чурттарнык тодаргай идеяларын болгаш болгаларын кирип турар.

Боо-чепсөөк эдилеринге де-лестей өлүмүң аар үргүлдеп хосталарынын, күрүштериниң болгалыга болгаш боттарын ал чорутууга милитаризмни чок кылырнык, оларнык ха-рыкчаларына «айымын хевиринде» хосталарынык боттүг перспективаны сана-даан. Неолобализмге деле-гейин айыл чок чорутууң бүтүгү аара туткан система-ны, политика талазы-биле кара тургузуда чүс кылыр чорукка болгаш эконоцентризм — боттүг чорукту болгаш делет херектеринге харым-салгалыг чорукту уураштыр-тыр тургускан.

Совет Эвилелинге январь 15-тиң Медгелели боо-чепсөөк-тиң боттарын кызыгааралары-ның болгаш чепсөөктериниң ки-жи дугурериниң, хамыктың мурунда оларнык эңне ту-гулазы ялдо-хосмос чепсөөк дугурериниң бүгү-те ула-нышкынарына херек кы-

рында хөдөлгениң үер че-ри болу берген. КНУ-нуң чыгыш секретары Перес де Куальярта М. С. Горбачевтун оюкта чаш парлалга үндүрген чагааында Совет Эвилелиниң делетей шуугаанына кы-рип турган, ийи талазын болгаш хей талазын угула-жымшактарының солтуга салганы оон бүгү саналдары ылырлар.

Совет Эвилелиниң дугур-жулалар пакети-биле келсе-ли Рейкьявике далай деңгее-ге совет-америк ужурамын-дын ялдооту чепсөөк узуу-каарының дугайында дугур-жулалык ырак келир төдө эвес, ам чедип ал болурун то-даргай-биле көргүсөт.

Бүгү күрүшөр-биле кызы-аамадакыга болурун чүткүлүгө аламын-лаа үлгил-болза, калдык-лаа боттүг са-налдарын дегеринге Совет Эвилели бөзөн.

Эрткен чыл боо-чепсөөк эг-дөз боттарын дүргөлдөп турар чылдарың эгезин угуу шыдавалы-лаа болза, херек кырыла политиктег чаш бо-аадымын чөстүг келген-биле ол демделеттинген.

Рейкьявиге, Стокгольм, Ве-на, Дели болгаш Хараре — ол чүлге географтык болгаш ки-жи боттарын чаш хевириниң болгалыгы болгаш хөдө-лишкенин чаш хевирин боттуктап тургузгарының ча-далары-дыр.

Улустар аразында чугаала-жымшактарыны моон сонгаар-да чорударың, чаш хамаа-рылгаларын дилеп тыварыңга Совет Эвилели долу шиттир-лиг.

Амгы төдө биле чугаала-жымшаклар үнелде шитил-кирген бис. Январь 12-де Же-невага кинимат чепсөөк то-рууу талазы-биле хей тала-зын чугаалажымшаклар, ян-варь 13-те ялдооту космос чеп-сөөктериниң талазы-биле со-вет-америк элчегил чугаала-жымшаклар ажиттынар, ян-варь 22-де ялдооту чепсөөк-лериң соксадир талазы-биле эксперттериниң совет-америк чугаалажымшаклары, январь 27-де Европада айыл чок чо-рук болгаш кады ажалдажы-га талазы-биле чөвүлсүл ху-раалдык кыргычкылары күрү-шөдөриң төлөөлөкчилериниң Ве-нага ужурашкыны, ян-варь 29-та — Топ Европада чепсөөк күштерин болгаш боо-чепсөөк кызырарының дугайында Веона элчегил чугаалажымшаклар болуп. Чепсөөк күштерин болгаш алаа боо-чепсөөк. Европада Атлантикадан — Урала чедер космоскест болгаш алыс ки-зырарының дугайында Веона-ва Керзенин киржикчилери чурттарын Буаанын кыла-ган саналыга НАТО-нуң та-лазында тодаргай херекти база манай турар бис.

Ялдооту айылдык үнелде чугаалажымшаклар аяас-коя чугаа кылырнык мергезилге-де дөмөлгөсө ужурул. Олар дөштүг болгаш үс-түсүлдег болуп ужурул.

Дүрген чоруп турар ялдо-оту чүс чыл боттукто хойбу-лун аладал турар. Эңне эвези үени бергеш, бүтүгү уууткаар халалтыг кыныттың үчүрүн болдурууң биле, деле-гей байдалын эгиздер бол-гаш бүтүгүсүн аара туткан, бүтүгүсү дең айыл чок чо-руктуң үндүзүниң тургузгары-га кижиниң угаан-сарымнык база тура-соруу эңне ууу-биле моонорунга ол неген ту-рар.

Журналистериниң айтыр-гына харымаларын берген.

(СЭТА).

ЭР САЛНЧЫ 4000 КГ АЖЫГ СҮТ САГГАН

Күзөл, бижыг тура-соруу, кышкы-даа ажал-херекке чедир-тинериниң бир кол үндү-дери олар болуп дээрин кижэ бүрүзү билер. Ону Кы-зыл районун «Көк-Тей» сов-хозунуң суг-баары ферма-зында саванын Сергей Байка-раның эртен чыгык көргүзүп бадыткан турар. Ол он ийиге беш чылдык бирги чымында бодунга бижыгелдигиниң инек бүрүзүнде ортума-биле 4027 килограмм сүтү саап алган.

Сергей Байкараның саваны-лап эгезилиниң бээр хойда-да үс өртүз — чүлге хой чыл. Ол оон мурунда ол-ла фермага кадарычыл турган. Саваныларын ажалың, инекте-рин ажалда-хайгааралың, оларнык кайы хире сүт бе-рип болурун эвези эвес үс дургузунда кодап, инек бүрү-зүсүң бир чылда ортума-би-ле 3500 чедир сүтү саап ал-болуп дег түнүгөөлө ол кел-ген. Ынчалаш бир-ле катал партия хуралында ол дуга-йында чымылганнарга дынат-кан. «Шынал-ла мыдыг чүсө болза, бодун ону херек ки-жиңа көргүзүңүзүң» — дээр, бир харын ону элден бол-дырган. «Оон соода калары бир бөлүк саар инектерин хү-дөз алган.

ХӨЙ КЕЗИИ ООЛДААН

Тайдык «ССРЭ-ниң 50 чы-лы» аттыг совхозтун малчыны Зинаида Ооржактың төртүр 450 хонук 250-ин оодаан, шугаанын оңчыл-менди бол-гаш дегенди айт.

Эрткен чылы 3. Ооржак 100 хойга оонаштыр 90 хура-ган, хой сандалан 3,5 ки-лограмм дүктү кыргып алган. Он ийиге беш чылдык ий-ги чымында кызымак малчын улам ажи көргүзүлгө бо-луп дээр шалымчы ажалдап турар.

Д. САЛЧАК.

САВАҢ ПРЕСС- ТЭЭШКИНИ

«Сүт-Хол» совхозтун Ишкни салбырында Борис Са-уаттуу мал чени белетээр бригаданың кижигинери са-вал пресс-тээшкенин чорудуп турар.

Бригада тараа шөлдөринде хопонсеп кажалаан саван-ны пресстеп белетээр соода, малчы кодагыраже, сүт-ба-ран фермаларың дораан чорудуп турарлар. Олар 100 тонна ажык мал чени белет-кээни, чорутканын.

Механизатор Арин Монгуш, ажалчылар Оскур-оол, Де-лгер-оол Монгуштар болгаш оон-даа өскелер эки ажалдап турарлар.

Б. ОНДАР.

ЧЕС-БУЛУНУҢ МАЛЧЫНЫ

«Сүт-Хол» совхозтун Чес-Булуң хойжы бригадында Шавыраасвич Монгуштуң ка-ларган кодамы Улут-Өленте кыштап турар.

Ховун хойжы өг-бүлө кып-таанда 10 тонна ажык ситен-ли боттарынык күжү-биле бе-леткен алган. Ында дүс, суу-да, сүт-баа өске-лаа ченин чедир-рин берип турар.

Малчы өг-бүлө бо кышты хүр ажырап, малдык чаш толун мелин доруктуруп алдыр дээр кызымак ажалдап ту-рар.

Бистин корр.

ИНЧЕЕКТИГ КАДАРЧЫЛАР

Биче-Тей салбырында 17 кодан хой бар. Оларнык 3 муң ажык төртүр. Бригада-нык хойжулары төртүр чүс хойдан-ла 85-90 чедир хура-ганын камгалап алдыр хүлээ-лест. Амгы хүшнере кодан-нары хойлар массалык-биле оонап эгезил. «Шекпээр» совхозтун дирекциясы, партия-ком, профсоюз комитети мал төлүн чыдары чок ажап алдыр сорулга-биле организа-сөөк, массалык ажалдарын кымыл чоруткан. Ажал-агынык тус-кай эртемниренин, суурда агиткавалдарын тус-тус ма-лчы кодагырага бижылаан. Малчылар ортузуңга соци-алисттик чарыкты организа-стаан. Кодап баруунга четир-санын сакманын чоруткан. Сиген, суг сөөртүлгезин үзүк-тедирбей келген.

Каткылыг — салбырын малчыларнык кол кышта-лар чери. Анык малчы Кө-кей Бороннык кыштаа бөз-дө болу. Бажыңга кире быра-вине, өг-бүлениң ишти шай-лаштың, телевизор көргөн орлар!

Магалыг чүсө. Күчүлүг электри шүтүмү бээр шойу эгелген. Эрткен чылы ки-шаавыска кирип кады. Амы-рал ор бис — деп, өңүч хе-рээкн ээзи Сендэжи Ооржак чугаалады.

Шынал-ла, көдөңдө ам-дырал-чуртталганын хой-орайны дег апарган. Өг-бүлениң ээлери Кызыл-Мажаалыкка чурттал турган, мал ажы-

лыче кирген болду. Тускай хой хүлээгеш, ийиге чыче кирип чоруп. Кыштаглааш-кыга белетек багай эвес. Казакаларын септеп алган, мал чени чедир бөлөк-көзү, кодаанда дүжүрүп ал-ган. Малчынык ажал ажал-дарыңа бүтү байдал таа-рымчалыг. Көкөй Бора эртен чымыл болуңга алган хүлээ-гезин ажык күсүлсөн. Ол то-руту чүс башка оонаштыр чүс хураганны совхозка үзүп бер-ген. Бо чылы малчылар ол арга-жураларын улам бы-жыглап, эртен чымыл көргү-зүдүң оң көргүзүлгү бо-луру шиттирлээн. Анык малчыларнык кодагында хой-лар кылың түдүк төртү эгел-лээн. Байтайгы төрөө 21 хой-нуң хураганнары менди дору-гуп турар.

Белгенинг совхозтук му-рунчы хойжусу П. Х. Мон-гуштуң аам. Сөөлүг чеди чылда төртүр хой малдан келген.

Олар чыл бүрдө алган хү-лээгезин ажык күсүлсөн келген. Ол дугайың брига-дын бригадир К. Монгуш ба-за бадыткан орду. Чүлге сөөл-гү ийи чылды ол чижекке ал-ды. 1985 чылда төртүр чүс хойдан-ла 103 хураганны, а эртен чымыл чүс башка оонаштыр 100 хураганны кам-галап, хойдан-ла 2 килограмм ажык дүктү киргаш, дуу-жаа-ган. Түнүселине хойжусу ортузуңга чарлаттыңа та-рыштыг темпону болган.

ТААРЫМЧАЛЫГ

бар. Фермада клуб, ясли-сад-на нештер бо чылы саан-чылар бажыңы, магазин ажаллап кырген. Саваны-лар бажыңында кызыл-булуң, столовая, мелпункт өрөөл эки дериттинген, шүптүзү ажал-дап турар.

Кызыл-булуң саванылар-ның дүзүлүг даштангы чери болган. Ында телевизор, шы-даа, шашки дээр ойнаар херексөөк, муомур солун, сет-күлөөр бар.

Амгылар чуртталганын ажал ишке бо хире сагыш са-

Эрткен чылы бригадалан мал төдү камгалап алдыр таа-зы-биле Көкөй Бора, Зоя Монгуш, Аладын-аме Сенда-оолар хей көргүзүлгү болган.

Мурунку чылдарга ук хой-жы бригадала чүлге районга эвес, республикага бөзүн тий-лекчи бригада турган. Сөөлүг чылдарга чымыл кадары-ларын көргүзүп чүсө куу-лааным! Бо айтыртыг үстүн-де алаамын малчыларнык харымын мындай: «Малчы-нарың амдыралы экижүн. Өг-бүлө бүрүзү кодауңа ба-жыңыңа чурттал орар. Электри чыры кириптенен. Казакаларың мал кышта-ла-дырыңа таарымчалыг кылдыр дээр. Мал чени чедир-дир. Мында кол-ла чылдаган — харымсалга чогууаста. Ажы-лыңын иштине кирбес, ха-рымсалгазың чыгыштан оралдыр, чыдар чоруктар турган. Оон аңгыда мал ажы-лыңың тускай эртемнирени, боттардан ителген коштук чымыла. Бригадир түртүгү-сүлүр. Моон уламылар өг-бү-лүң бо-ла будалыр. Ын-чалаш бригадалың ажалы-ның чыл түнүселинде чыме болуп келгениң чылдагыңы ол».

Хойлар, хураганнар турар кажааларын көрдүсү. Хой кажаагынык ишти курга, чы-лыг болгаш чырык. Чаш ху-раганнар кажааларын белең. Ам ыла 63 хире хураган бар. Оон кырыңа ол хүн база не-

Х. МОНГУШ.
Барым-Хемчик районуң
«Шекпээр» совхозу.

мешек. Казарчы инчектен адырлыбас, барык чаш мал шүк бүрүзүсө немейир ажи-лек ботгаш ылымды билдир-ген. Төрөөн болгаш төрөөн хойларын анылап алган ка-дарып турарын көрдүсү. То-рөөн хойларга немелде чеге-рини берип эгезил. Сакман-нар дуулаалып кирипкен.

Казарчылар амдымында өмдө орарлар. Күзүн көжүп кырге, бажыңыңды солгазын бузуп каалкан болган. Солга шипиңиң өртөн совхозка то-леп каан. Боттары барып алдыр дээр, хой төртү бер-ген, чай чок, Келген даргалар-га чыгышкы, хүнүң-не поро-дун бээрн кажаалар. Бачы уруутар чок болгаш ажырас дээрин олар чугаалады.

Өг-бүлениң ажалга чүткү-дүн кижэ алаа ора эскерип кырге, бажыңыңды солгазын бузуп каалкан болган. Солга шипиңиң өртөн совхозка то-леп каан. Боттары барып алдыр дээр, хой төртү бер-ген, чай чок, Келген даргалар-га чыгышкы, хүнүң-не поро-дун бээрн кажаалар. Бачы уруутар чок болгаш ажырас дээрин олар чугаалады.

Х. МОНГУШ.
Барым-Хемчик районуң
«Шекпээр» совхозу.

М. ХОЮГ-ООЛ.
Барым-Хемчик район.

АЛДАН (Якут АССР).
Нерюгги ГРЭС-тин энергия-зы 250 киловатт ууун дүртү электри дамчылаа шу-гунуң дамчытып Алданың үлсүпүр бедириниң объекти-леринде күл эгелей берген. Электри дамчылаа шуугу дагарын ширгай арга-ар-гын тайганы, келер үдө ажалгаар кылдыр тууап ту-рар Беркакт — Томот Якутск аразының дөмөк-орун таварып эркен. Чаа энергия шүтүмү ажаллаа кырген. Биле кады бичи, тарамык электростанциялар-га херекте — мыдыг чугууа эвес апарган.

ЕДИНЦЫ (Моладва ССР). Техниктег дүрген дуза көргүзүрениң машиналарын шалымчы, дүрген чоруту-рун талазы-биле «Дүрген ду-за» чедирериниң эми маа-налардан чедир чаш ка-чалык бедикте социалисттик хүлээгезин алган, улам сору-гүг ажалдап турар.

М. ХОЮГ-ООЛ.
Барым-Хемчик район.

мында дуржулгагы кышкы-чылдар, слесарлар, саалда де-рилгениң болгаш чен улай каан бээр черинг септелген болгаш ажалдашкын кымыл талазы-биле тускай эртемни-тер бар. Механизмниң үзүктелешкени чок ажалда-рын хандырышкан, аалары үнүп болуу дег байдалдарын баш улау болурабын, олар күштүг соок болурабын, олар күштүг хунер тура-лаа саар кодагыны продукттуг мо-руун дыка бедиринге чедип алаарын «Победа», Ленин ат-тыг коштоткаар. Братуш-ның зоотехниктег совхоз-тех-никумунга хонукта ортумал саалда 13 килограмм ажа берген.

АШХАБАД Каспий чо-рун ховуларында ыракын хойжы кодагырада телевизор-лар экраннары чырыл бер-илген. Арзан дагда — барым Туркменистаның эңне бедик черинде — күчүлүг ретрансля-тор элпеп тургускан. Ол төд болгаш республика телевиде-ниениң программалары аажок эки хүлээн алдырып хандырган. Туркмен ССР-ниң телевидени дамчылаагы-ның чедирин тургузган 1980 чылың төлүктүңа доозар талазы-биле программа рес-публикада ажалдап кылды-ган болгаш чедирериниң кү-сүтенин турар. Күчүлүг станицаларын Гасан-Кулеге, Гаурадага болгаш Уч-Кул азынны кырыңа тууап тур-гарын пландаан.

(СЭТА).

«КИЧЭЭНГЕЙ
Ч О К»

Чагаа парламент-
тын маза-даа

Ш Ы Н

тия эге организациялары ху- биле сүмелер, негелделер
ралдар эрттиреринге кошкак эвэш эвес болган. Районнуи

га ботгайдиралыга үлүг-үлүү-
зун кирибишкан. Биче-Тей
суурнуң херэеженнер чөвүлели
чамдык ажылдарны кылып чо-
рудуп турар. Суурда нийтизи-

Москвада И. В. Курч

Агитквартираларга политик-
чээлдер доттаамал болуп, аги-
таторлар Уруна Дамдын-оол
Дамдын Саях Оюун Монгол

боор бе, Валерий Алексеевич

Бонда арткан, ах

...и, что, при рассмотрении дела, суд должен был по

— Ол четпестерин партком-
га коллективтин нини хура-

КЫЛ—ам-даа бар

2-й этаж 1987 г. январь: 15

Октябрьный социалистич. Улут ре-	тамыштывыс.	улус болганда боттарының сөглөөн	ның пынары багай эвес.
----------------------------------	-------------	----------------------------------	------------------------

га ботгайдиралыга үлүг-үлүү-
зун кирибишкан. Биче-Тей
суурнуң херэеженнер чөвүлели
чамдык ажылдарны кылып чо-
рудуп турар. Суурда нийтизи-

Москвада И. В. Курч

Агитквартираларга политик-
чөөлдер доктаамал болуп, аги-
таторлар Уруна Дамдын-оол
Дамдын Саян Оюун Мамыт

боор бе, Валерий Алексеевич

Бонда арткан, ах

...и, что, при рассмотрении верши, сг. доводятся на ро

— Ол четпестерин партком-
га коллективтин нини хура-

КЫЛ—АМ—ДАА бар

2-й этаж 1987 г. январь: 15

АРАЗЫНДА ХАРЫЛЗААЛЫГ

ЧУГУЛА АЙТ

Москвада И. В. Курч

боор бе, Валерий Алексеевич

ЫРЫҒ: специалистиң бодал

Бонда арткан, ах

...и, что паразитарный червь, сг. дождевой червь

КЫЛ—ам-даа бар

2-й этаж 1987 г. январь: 15

Найыралда кызыгаар

Ч О К

1921 чылда июльда Улут Ортабрыны салдыр-биле Моолга моол конунг төгүтүлде чаа үс-чааны ажыткан улусту революция тийген. Ол күндөн бээр бүгү делегейни ажыткан конунг башкызы болган башкычызы В. И. Ленин база моол улустуң кызыгаары турсура-каны совет-моол найырал, совет болган моол улустуң калды ажылдажылган, бот-боттарыга акы-дуума делгешкен бичиң-даа кошкан кымаан.

Амгы үеде моолда үстүр, көзө ажылдагы, транспорт, экономиканы өскө-даа адыр-лары дүргөткөп турар. Моол улус совет чыңдарла, култура, эртем тургузуу-куунда, улус өрөдиге-биле, калды камгалаанда көскү челиншиктерин чедип алган. Амгы үеде акы-дуума моол-дугаар айткан чону Моолдун Араттын революстун намынын XIX съездинин шийтир.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ОРУУ-БИЛЕ

лерин болган сески беш чыл. дик жашың ошадарларын амдыралда челиншиктерин боттандырып өтөзү.

Чуртту бугуруңу күштер бедек темп-биле өзүп турар. Чуртта улус ажыл-агыйи-да киржип турарларын саны 11 хуу көзүң, дээл бол-ган ортумак тускай эртемниң 54 муң ажылдажылган калды белектер. Улус ажыл-агыйи-ның акы-дуума адырларын материал-техниктиң базанын быжылдажылган 21,8 муң тур-рин акы-дуума капитал са-лышкынны үндүрер. Улус ажыл-агыйи-ның кол фонду-лары челиң беш чылда 1,7 катал өскөн. Моол улустун күженишкенин күш-ажы-лынын түндүгүндө улус ажыл-агыйи-ның бүгү адыр-ларын бурунгаар депшигел-эниң улут базын кылдыган, чонун чаагай чоруу улам-на экижип турар.

Моол Арат Республика оо-пиалитик дем каттыжыл-га чурттарын долу эрдегел келжип, МАР социалист-экономика интернационал

(бурунгаар депшигел катты-жылкы) Комплекстик програм-маны боттандыры-риниң херэне бодунуң са-лышкынны кирип, делегей-де дүшүрүлгү байдалы ча-ырылгыр, тайбын херэ-не камгалаарың база быжыл-даарыңа үлүү салып, Азия чурттарынын аразында тай-бын кады ажылдажылган, бот-боттарыңа дузалажыр, ханы бугуруруңу херэ-неге өзөп эвес ролду ойноп турар. Моол Арат Республи-ка чурттар аразында полити-каның чутула айттырларын-ник талазы-биле Совет Эня-лели болган өскө-даа соци-алист чурттар-биле чангыс ай быжыг харылаалыг.

Быжыг найырал база бот-боттарыңа дузалажылга со-вет болган моол улустун марксизм-ленинизм, соци-алист интернационализм-нин принциптеринге үндө-леттинг каян-даа өскө-рибес ылгадыг шынарлары-дыр.

Хуралыны Президиуму-нун Даргазы эш Ж. Батмунх мынтар деп чутаалай: «Бистин партиялык даштыгы поли-тиказын үндөп согуру-ла болза, улут Совет Энялели база өскө-даа социалист чурттар-биле найыралды бол-ган кады ажылдажылганы быжылдаары.

ССРЭ биле МАР-нын аразында политикти, экономик-ти, култура, эртем талазы-биле кады ажылдажылга-ның хемчөөлү чыңдан чыла, беш чылдан беш чылче улам өзүп турар. Совет-моол хары-лаалар ССРЭ биле МАР-нын аразында 1966 чылда чурдунган моон-даа сонгаар найыралдыг кады ажылдажылга дугайи-нда Керэге үндөзлеттинг хөгжүп турар.

МАР-ның ат-алдары бол-ган туружу делегей аразы-нда база улам өзүп быжы-гып турар. Бистин чуртузу биле Моол Арат Республиканың аразында экономиктиг бол-ган эртем-техниктиг кады ажылдажылганы 2000 чыл-га чедир тр хуусалыг Про-

грамманыңа дээл делелге ат салдыган. Совет Энялели болган өскө-даа социалист чурттар-биле найыралдыг ка-ды ажылдажылганы улам ха-нылаары МАР-ның эконо-миктиг, эртем-техниктиг ку-чун моон-даа сонгаар пер-спективте үлө улам сайы-радырын, моол чонук ма-териалдыг байдалы чаагай-жыдарынын, културалыг де-лелин бедидерин делгем оруун ажылды турар.

Бо хүнерде МАР-ның ажылды чону Моолдун Арат-тын революстун намынын XIX съездинин шийтирлерин амдыралга боттандырып со-рулга-биле күженишкенин ажалдан турар. Чурттуң 1986—1990 чылдарда эконо-миктиг болган социал хөг-жүдөзүнүн кол сорулгалары ажылдан кылдыган. Моол-дун Араттын революстун на-мын сески беш чылда улус ажыл-агыйи-ның хөгжүдө-зинин кол сорулгалары аяны-ла бугурулузунун бурун-гаар сонсак чок хөгжүдө-зин хандыры, оон ажыктыг чо-руу, чонук чаагай чоруун чедип алары.

ЧУРУКТА: Убса-Нур удаа тилекчи Н. Буян-жаргал. Ол МАР-ның сьездинин делегаты. Д. СОДНОМНУН фо-чыларны бирээзи, со-диалист чарыштыг каш, Моолдун Араттын рево-люстун намынын XVIII сьездинин делегаты.

КАРАКОРУМУНУ ЧАА ХУНУ

Хүнээрди найы берген даш азыты-мелегел кезиниң нирде база-ла мойун шимжае сукуп чыдар, мында кара бараан болуп көстүр даг баарында шалкын Орхон хем ай чырынга кылды-най-дыр. Хей чус чыдар мурунда бора граниттен силбиң каан ол амытан бөгүн база-ла тей кырында Каракорумуң камгалап, хожуе караан чыш кымайн көрүп чыдар. А мында, шимжада, чаа улут аал хүн ажыра-даа эне-жөк оттары-биле каракты чыгырындагылар. Даш Тортгала аажок улут болган аар, мынча-ган хая көрүп албас. Оон башка чус-чус чыл-дарда оон камгалап чыдар хоорай шагда-ла чок, оон орунда тас хоу чаптыган дээрзин шагда-ла билген турар ийик. Ынчалзажок оон баарында чаа хоорай хүн келген тууду өзүп, маңын оор.

Ка-ра-ко-ру-м... Орхон уунда даштарын агым айы-биле шимчээр дег дыналар сөс. Ол шаг-шаанда, кичке деп, өске хоорайлар бол-ган хүнээрже көстүп кирип турган. Кар-корум оордалары, ооңгай чараш фонтина-рым, салыг-найызым, узавыр черлерин, XIII кезге кичиңиң билери-ле турган бүгү мерге-жилерин калгалаан хоу чурттуг күтүп турган деп тоолуруг чутаалар бадыткап турар. — Ол маңа турган. Мынчаар — дөрт, мын-

чаар дөрт километр-ден, мында музейниң ди-ректору Н. Давадорж чутаалай, бир холу-биле «Эрдин-шу» хурезиниң херимин дургаар, өске-биле хожуе айтты. — Улут хоорай турган. Делегейниң дең кезин чүтөп алаң. А бо — оон арканы-дыр.

Ховуда дөстөк бүтүрелчир, казып каан чер-де — хей-ле өрөдиг бир-ле туудуң дой дөжө-үлү ары өө-дөз шимжас.

— Ол-ла бе?

— Ол-ла, Ийе, бо жамтылар база. Бирээзи бо, өскези дуу ол тейде, ийин ховуда, мынчаарды хоорай кыдында. — Ол азыты-мелегел эрби-нин даш бажы сыйбады. — Ур чурттаң, хейт көргөн. Ынчалза-даа мыттаас — даш болган.

Ийет, даш болган мыттаас. Оон башка эр-темендерин маргыш, шийтирлер чадал турары хей чүдүлери төгүп бээр ийик: бурунгу Каракорум калдыг турган, ону чүдсн тутка-нып, кайнаар чиде берген?

Ам чүт бо, Каракорумуң бөгүнү херекте-рин өй билер кичиңи — «Хархорин» куражыл-агыйиң директору, Хархорин сумунуң күтүс-кин эргелетиниң даргазы С. Цэрэндорж дик-назымыс дээр.

— Каракорум канчап Хархорин апарганыл деп бе? — Ол шаяпзын айтыр салаазы-биле чус-жуузуңе иди алды. — Чүте дээр Каракорум апар муркунда Хархорин турганында кыдыг боор. Төгү — ээргиниш шыкажыл. Языты-меле-гей баштай хожуе көрүп алган, хоорайны кам-галап турган-дыр деп боттарыңар-ла чутаалап тур шыкажыл сипер. Ам хоорайже көрүп ал-ган, ховуну камгалап чыдар. Бир-ле поңчаан мен: шаг-шаанда маңа орус княздардан, Поль-ша болган Венг курувнерден караваннар кээп, үндүт төлөп, бодунуң улустарың тайбың дилеп кээп турган. Ам моол улустун чаагай чоруу Совет Энялели, Венгрия, Польша, Герман Демок-раттыг Республиканың биле МАР-ның найыралы-дан болган кады ажылдажылганында хамза-рылаалыг. Ол дугайын бисте жаны бүрүз билер.

Бис Хархориниң төүдө делгем өздөп кы-лаштан чор бис, дескиндир амгы үеңиң бажы-нары — шимжаал, култура бажынары, гости-ницаалар, магазинер. Шол ортуңада скверин демир херим баглап апарган (хоорай чогуңда чурттал турар оолдар шолгоза айттыг кээр). оон чалында он хире харым айттыг кайгалдан директор оруктап айдары.

— Базар, совет специалистер Хархоринге чүтү туудуп берген ийик, аалчымыска чутаалап берем?

— Моно, моно, моно — дөшт, оолчугаш шимжа-же, мастерская, электр дамчылар шугумче айтты, ээргиниң кырынга дескине дүштү.

— Венгрия, Польшадан келген ширтер чүтү туртталар? — деп айттырды. Ол ээргелериниң кы-рынга бут баштап бедиктеген, мынар школа артыңа ийи-дыр.

— Венглер болган политик далган дээр-дөр комбинатты, чымыг станциялар туртулар, а электр бисе Эрдинт тазарты сибир хоорай Гусинозерскте кээп турар.

Базар шаап чоруу барды, оон соо-биле өскөлөр база дүрт диди.

Хархоринде айттыг кичилер ам-даа хей. Ын-чалза-даа дууг даажын мотор хирлээжи бол-ганок басып турар апарган. Хархорин-респу-бликада эң улут суму. Ында эң хоочун дээң куражыл-агыйи бар. Ол дыка улут. Тарыла шалт бези 20 муң ажыг тектар, мал бажы 60 муң — чүте айт, теве-биле ажал кайып бүдөр (тос муң ажыг айт бар-даа болза). Ынчалган куражыл-агыйиң машина пармынга чус трак-тор, 40 автомобиль, 63 комбайн болган өске-даа техника бар. Оон аылда — далган дээрбездер комбинатты база республика ужу-дузатыг ком-бикорм заводун хандырып турар күрүе автобас.

заны, гранит болбаазырадыр бүдүрүлгө. Моолдун чаа ымы — Суз-Баторук болган Чойбалсан-ның мавзольниң каастаныңа боралдыр дашты чогу-на моон алганы немел каал. Туудуңу КМК-ның бодунуң транспорт база бар. Чангыс өсө-биле чутааларга, мотор мында четир апар-ган, чымыштыг өйдө, малаңгы кузун, Хархорин-ниң шимжээ-даажы аажок, шаанда Каракорум-дан ээргелгит халдаскынче аг-шергит айттыл турда кыдыг шимжээ бези үмүзөң боор.

— Каракорумга каш кичи чурттал турганын кым-даа билбес. Амгы сумуу-туудуңа хей-даа азы эвээш-даа турган чалаас-деп, Цэрэндор-жид дарга түнөй-дир. — Чангыс чүдүдү чымыг чок чутаалап болур мен: анда каян-даа бо хире хей анык өскөн турбаан. 13 муң кичиңиң чар-тындаң хей кезин — чурттар болган ээргилер болот. Оларга үш шолонго, беш ясли-салты ажиткан, ам-даа чедиппей тур. Ам ийи ясли туудуп тур бис. База-ла четпес. А уруулар хей-де-эки. Ыдыг болганда, Хархориниң келер үеңи чаагай.

Владимир ИОНОВ, СЭТА-ның корр.

Хархорин — Улан-Батор.

ДЕЛЕГЕЙ МЕДЭЭЛЕРИ

ТАЙБЫН ДЭЭШ ДЕМИСЕЛ ДУГАЙЫНДА

ДЕЛИ. Индияның президентин Зам Сингх яралугу чепсегит бүгү хевирлерин долу-зу-биле чок кымырын чедип алдырыңе делегейниң хей-винитини кийгыртал. Хайда-рабад хоорайга (Анхара-Пра-деш штат) чүтө чутаалап тура, маселам, зуулашкынны чепсегити ам бар турар улут кураалдары бүгү кичи тө-рөстөгенин кырып чок бо-лурунга айымал тургузуп турар деп, республиканын башкыны айткан. Ындыг бай-даларга айтканым чонунуң амы-тынн алдырыңа кара чангыс оруу яралугу чепсегит чок кымыры болур. Кичи төрөстөгенин халааче кинер-инче чүтүп турар делегей-ниң чаа дайымын талалак-

Бхилиның металлургия комбинатының дугайын ам бүгү Индия билер. Индий кара металлургиянын баштайгымы совет-индий хей талазыг кады ажылдажылганы «Көскү бот-тарымыкыны болу берген, Ону ажылаага киргениңден бээр завод 45 миллион ажыг тонна канын, 35 миллион тон-на прокатты бүдүрүп туңдур-ган. Амгы үеде чуртка баштай-гы металлды чээрби беш чыл бурунгаар берген, заводтун бү-дүрүлгө күчтөдөр өстүрерин-биле кады оон чаартылгазы база бооп турар.

ЧУРУКТА: мурунда — Маг-нигорсктеден келген улут инженер А. Семеновтун (он та-лазында) бодунуң индий эжи С. Бхатгари-биле заводтун мартен цегиле турары.

С. КАРАМАЛИТОНУН фо-тозу. (СЭТА).

ПРЕЗИДЕНТИНГ ИНТЕРВЬЮЗУ

МЕХИКО. Мексика боо-чеп-сегити эңдер бугуруңеги удууланым, яралугу шенел-лерин соксаларын база дайы-мын чылааларын чедип ал-дырыңа аргам берип турар ду-гуй баалааларын тайбын шийтирлерин болган бүгү улустарга хостуг бот-башкар-тынар эртемни тыпсыр дээңи туржуп турар деп, Мексика-ның президентиниң делегейи, Топ Америкага быжыг тай-быны чедип алдырыңе ула-ган күженишкенин бистин чуртувус моон сонгаар-даа үндүрер. Ол казыга боо-чеп-сегити месилежишкенин калбартып чорулар. Мексика-ның тускай догунаан чоруу-га болган национал аймак чок чорууга айымал тургу-зуп турар деп, М. де ла Мад-рид онзал деп дегелде.

АКШ-биле харылаалар бер-ге үени чурттал эртин турар деп, ол айткан. Каттышкан Штаттар-биле дең эргелгит харылаалары, оон иштинде экономикага болган садыгта харылааларын тургузары дээңи туржуп турар. Вашинг-тонун кызыгааран турар кемчелери — ол чорудуганы берделди турар деп, прези-дент чутаалай.

(СЭТА)

КАБУЛДА ФОТО-ЧУРУК ДЕЛГЕЛГЕЗИ

КАБУЛ. АДР-ның найысы-лазында совет эртемге бол-ган кулашкын бажыныга Улут Октабрының 70 чылыга болган ленингиң комсомолдун XX съездининг турсактаң фото-чурок делгелгениң бо-йырыг ажылдыкыны бол-ган. Ажылдыкыны АУДП-ның ТК-ның Политбюро ке-жигүңеги кандидат, Афгани-станың Демократтыг анык-тар организациының ТК-ның бирги секретары Ф. Ма-дак, ВЛКСМ ТК-ның секретары В. И. Федосов, Кабул аны-яктарының төлөөлөкчери киришкенер.

Россияга Октабрының 1-со-циалист Улут революциязы төөгүгө эргилделгит үе болуп арткан, ол улустарың хамза-

рышпас болган социал шим чоруту дээңи делгелгити тур болуп турган болган артар-лаа деп, ажылдыкыны эсеин-де чутаалган Ф. Мадак де-мделгити, Революсч Афгани-станың аныктары тилегелге болган Россияга чаа нити-ледди тургузарын быжылга-рынга улут үлүүнү кирген боттарыңа совет эштериниң чижээне сорук кирип турар-лар. Совет аныктар немеш-фашистиг эжелекчилерге улут тулушчуларна Төрөн чур-тууну хосталгазы камгалап ап, оон чечектелишкенин дээңи эрес-маалдыг ажылап келгенер.

АУДП-ның шийлп алганы национал элгелгениң ула-нышкыны Совет Энялели

ЧАДТА БАЙДАЛ

ТРИПОЛИ. Африканың конгу чүтүлде «Умм-Калат» районуңе халдары-биле Ливияны орадажышкыны дугайында барын паралта черлериниң дыңадыын та-йылдырлап тура, Ливияны ДЖАНА деп информация агентилеи АКШ биле Фран-ция Чадтын иштиңи чурта-

Бхилиның металлургия комбинатының дугайын ам бүгү Индия билер. Индий кара металлургиянын баштайгымы совет-индий хей талазыг кады ажылдажылганы «Көскү бот-тарымыкыны болу берген, Ону ажылаага киргениңден бээр завод 45 миллион ажыг тонна канын, 35 миллион тон-на прокатты бүдүрүп туңдур-ган. Амгы үеде чуртка баштай-гы металлды чээрби беш чыл бурунгаар берген, заводтун бү-дүрүлгө күчтөдөр өстүрерин-биле кады оон чаартылгазы база бооп турар.

ЧУРУКТА: мурунда — Маг-нигорсктеден келген улут инженер А. Семеновтун (он та-лазында) бодунуң индий эжи С. Бхатгари-биле заводтун мартен цегиле турары.

С. КАРАМАЛИТОНУН фо-тозу. (СЭТА).

ДАШТЫКЫДАН ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

БОНН. ГСДП-ден Евро-па парламентиниң «депутат-тары сою-лазы ылгаар чорук-туу илерезиниңгелге бо-ган чуртта чурттал турар даштыкы хамзааларга ха-маарыштыр эжелешкек бай-далга улар демиселге илерез-гит киржилгелгит болуруңе ГФР-ның хей-винитини кий-гырган. 1987 чыл Федерати-втик Республикага бо челиңе чок болушкуннага улар де-миселдин чымы апарзын дээңи эргелж чутаала бүгү-ле чүд-дери кымырыңе тус черин эрге-чаргыра органнын олар мында неперетекел меделгел-де кийгырганыр.

ЛОНДОН. Эрткен чыл-дың декабрь 17-де, делегей-де бир дугаар хары улау үш ор-ганынары — чүрээң, өкпезин болган баарын солудул каа-пан 35 аарым англи херээңе Дэвида Томпсонун кадымын «Саз» солун дыңаткан. Ын-чал кезиңиң 7 шак тургул-тузун. Ону англи эмирлер Палуорт (Кембриджир графствоу) эмирлелиңе

Катанияга чыккалар улай-улай болуп эрткелди. Ону «Сичилия» дээр недела со-нында үер журналдыг кол редактору турган Джузеппе Фавани мафияның дерини өлүргениниң үшкү чымын таварыштыр кылдыган. Бо журналдыг арынарында ол дээрбечи сикилдиктиң чажыт ажылы, оон башкыныры-ның болган өмөөржикчилер-ниң дугайын илеретпешан дидим-биле сойгалан турган. Чыккаларды киржикчилери көлөзлөнгөн өлүрүктүнүң хо-лундан Джузеппе Фавани өлгөн чериге бодал чектер салганыр. Хоорайны спорт ордунга мафияга улар де-миселдин чырык амыла-рыныг тураскааткан шил бол-ган. Паралага кулаууга Дю-зепе Фаваттыг шимжаалар-ны болук журналистерге ты-

мыскан. Мафияның үүлгө-лишкениңгелге улар илерей-лел демиселди үрүчүлөп тур-лар «Сичилия» журналыг редакцияның инициатива-зы-биле Катанияга ол чыс-каалдар болуп эрткелди.

ПАРИЖ. Франциның Шер департаментиниң поли-циясы сурагыл автомобиль башкаркычы Рене Ариунуң «Мерседес» дээр машинасы арай деп-ле тулап алганыр. Спортчу орук дургаар шойлуп чоруй барган бичиңи суруж-уу гашты таварты бир шахта 242 километр дүргөн эрте халыда беренин орук кыдында тургузуп каан полицияны ра-дары демделген ашкан. Поли-цейилерина болан турари-биле алырга, бо «челинши-ны» улау демчелдиг шифра-ты оон төлөзүнүн соода Францины орук чуртуну үрээниң төгүзүңе кирер. Чүте дээр, Ариу чурттай-кыг пункттарга чешээр каан шимчезиниң дүргө-ни дөрт аяг катал ажыр-ган бооп турар.

(СЭТА).

Культура албан черлери: эде тургустунуушкун канчаар чорун турарыл?

ТОДАРГАЙ СИСТЕМА ЧОК, АРГАЛАР ДОЛУ АЖЫГЛАТТЫНМААН

Чонун дымтанылаагы чогулмалык организастаар, хостуг үс-шагын культурулур эрттер дээш Бай-Тай-ганым культура ажылдакчылары эртен чылын элээн ажылдарын кылып чоруткан. Районун партия, совет, комсомол организм бо херекке салымшкын кирип келген. Материалдык базаны быжыгаар хемчеглер алдынып турар. Район төвүнү культуру-спорт комплекси, чоңуң дымтанылаагы организастаарда среда дүңгүрүн доктадып тургуска, суурларда ону база чорумчулук турар.

Бо чад чылда организастаар чорудар ужурап ажылдар хой. Болуң спорт туугуларын хойниңи элээшкени-биле кызыр, алаа аныктарын күжүн ажылаар, оларын хой-ниңи соңуургаалы көдөрчөгү хемчеглерин алыр планнаттыган. Көдөр культуру-спорт комплекстерин алыр хонуктур, чоңуң дымтанылаагы организастаарга оларын киригизген улгаттырар хемчеглерин алыр көрдүңүп турар.

Районун суурларында бай-лад кавдыгы? Культура албан черлерин алыр хонук турар бе, инициатива, чогаалдык чорук чедип алдынган бе? Партия, совет организм удуртууга кавдыгы? «Мурнакчы» совхозтун төвү Шуй суурга барып, ила-ниңи байла-биле танымал көргөн бас. Суурдук көдөр культура бажыны. Чаа чылга чедип кал-ла хонук артык турган чүве. Культура бажыны директору Алексей Мандалаа бодук активисттер-биле кады чад чыл карнавалың планн мывалып, чүвү кыдырып тодаладып, сүмөшкөн ордулар. Оон дугайы партокмга, көдөр Советке база дугурушкан. Херээжөөр чөөлүдү, клуб чөөлүдү, профком, комсомол спорт организастаары түвү кыдырып билдирген. Карнавал солук эртер ужурап: кафе-ажылдар, лотерея, конкурстар организастаар, фойега шыдыраалар. Шанкаларын хойтү кыдыраа хонук, чүдө дээрже конкурстарга айна-чигишкан, харындаа бөлүк-теп-даа кирип бөөрлер моон мурунда тургулаанын дем-дегедилер.

Кай тынзылгаларын база тып-сып турар. Совхозтун стипендиаттары болуп, тос кижи өөренип турар. Малчыларын культурага өөрдүр, суурга эртер хемчеглерге шыдамыс хаяра турарын мында бодуп турар. «Бойдустун хайырмалы» деп эртен күсүп делегелерге салымшар база иделкейли киришкенер. Байырдал столун дери салымшар олар база өөренип ап, амандык аш-чөмөңгү делегелерине киришкенер. Келер чылда бээр малчылар чылгаалып, сүт-саан элбей бөөрге, ак чөмөңгү байырдалын эрттерге деп изиг күсүп херээжөөр чөөлүдүн даргазын дүңгүрүп турарын база билди алдымыс. Ортаа Азияга чораш шак илдеп байырдалын магалап көргөн. Амчыларга ботталдырар болза, шына-ла өкчө идек.

Шуйжулар спортчу маргалаар, массалык оюннар эрттерине база соңуургаалык үлүс болду. Эртен чылын «Хөдүг стартар», шерикчил оюннарга дык хой кижи-кер, боду-боду огу-бүлө кирешишкен ам-даа уттуң-дурбаа. Суурдук хонуктарга хонук маргалааларында чүдө район иштинде өөсө, ножазы райондарын аалыч-лар кээп турар. Чад чок се-зонуп ажылдардан дашкаар үлүс болду. Хостуг херээжөөр маргалаалары бо-ла-эр-тип турар, көдөр Совет күсүп-көмүнүн даргазы М. К. Хер-теп спортчу маргалааларын боду баштап удурут. А бот-тинини уран чүдө со-зонуп удуруткучулары кай-мы-даа илдеп келген болуп, турарын район төвүндө-ла, бо суурга-даа удустан каш ка-тан дыкнаан биле. Күбэ экип ашпас удуруткучулар чамдык черлерде ам-даа ий-чангыс таварышкылар болду ийи.

Алаа болаарга, боттары кир-жил, чоңуң хей-эң кирип турар болза, чере ужур бар-дыр.

Кышты үдээр, чаштар ба-йырдалын эрттерине шыккан хемчеглер районун шунту суурларын чорумчулук до-ктадыпкан, харын оларын утка-шынартып, массалык бодулар дээр ажылды кош-катпас ужурап.

Шуйнун төдө Культура бажыны, библиотека, херээжөөр чөөлүдү, турум кыно дээр чоңуң дымтанылаагы организастаар харымсалга-лыг организастаарын ажи-лы-биле партокмга, көдөр Со-ветке танымалыс. Шуйж-ларын шадга, онза илдеп-лиг чорук, билер кижилер-ди, мында-лаа соңуң каш чылдарда культура ажи-лы, ниңи юрум-чурум элээн кошкан кижи берген турган. Оон дугайы партияны, об-ласты конференцияларга дем-дегеп турган.

Культура бажыны ажи-лы бут кырында тура берген. Ону ам бир чыл ажыр А. Мандалаа директорлап турар, мындай аргажок дамдылар турган ол бажыны эртен чылын септеп кылдырткан, чамдык херекселер-биле де-лорип шөмөң. Ам бо чылын ка-питал септелгес кирипкан планнап, акша-херекселер са-нан каан (бо ажылды па-дыкчы чорудар негетти-лер). Директор боду тускай ортумак эртемип, ажи-лы билер кижилер. Дээр өөрдөйгө херекселер бот-өөрдөйгө-биле өөренип турар. Ол клубта урууларын база улап ула-суп ший бөлүмчүлери уду-рут турар. Сценарийлерин билер, чаа, чараш чүдө-лөр тардып илдеп турар. Сөөкү үдөс бригада аби-нементизин чедикшижип ажылдап турар. Суурга уру-г-

лар эгитпес, октаптар ха-лас ажылдар. Турум кинонун чурттаар бажыны ам-даа кылдып турар.

Культура бажынында урун чүдө удуруткучу В. С. О-Делин культура талазы-биле эвес-даа болза тускай ор-тумак эртемип, Баянаар, че-ле культура ажи-лыга са-лы-ла-лаа чонун дымтаныла-зын организастаар турары-ла чөдөстөр хой. «Мурнакчы» совхозта партокм секретары Борис Ону-оловон Хонуп-ку-биле оон дугайы чутала-жип, сайгарымыс. Секретар-лап ажылда-ла чыл чад ажи-лы нитизин-биле удурут-планын тургустуң, байлап, хемчеглерге боду кирип тур-за-лаа, ажил бөгүңү негес-делерге ам-даа дүүшүңү ту-рар. Шуйнун көдөр культуру-спорт комплексин эртен чылын тургуска аттыр бол-гон. Ону удурут баштаар чөөлүдө хой-ле кижилер ки-рип турар, ичинимке олар-нык хой кижи кирипке өкчө артык. Комплексиг улап пландаа тургуска. Күүс-дикчилерин кылы чүдө-лөр тускайлап айткан-даа болза, ниңи комплекстин ажи-лы чогурай барган.

База чок, арга-дуржула мөөнөттүңүс чере оон дөшкө-ле тургузар берге. Культура бажынын база-зы быжыр турган болза, база ажырбас. Ажылды колдуула культура ажилдакчылар хер-ээжөөр чөөлүдө-биле ажи-лы чорудуп турган, спорт, комсомол ажилдакчылар-нык солдук чоруп көдөш-дөшпүг ажил көдөшбүз. Школаың спорт залын ке-жээң үлүс ажилдап тур-р-даа болза, оон дөшкө-лө-рекеңи чегей, оон чадарла-кылын долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

Чылын дөрт эргилдезиниң ажи-лы-биле көдөшкөн ишчиле-риниң ажи-лы чымштыр, бер-ге. Оларга барлап болуп, культура хандырылаагы бот-талдырар тууга сорула-ларын бирээң, малчылар, тарыжылар, сценарийлер агат-культурагаалың концертте-рин, библиотека, кино ажи-лакчыларын манат турар. Культура бажынын агит-культурагаалың үнүшү-күннөрү эвээш. Библиотека-ры, Тыва АССР-ниң культуура-нык алаарың ажилдакчыы Х. С. Серен бодунун ажи-лы беш салаа деп билер специа-лист, номну таралып, пропа-гандаларын чад, чогул-малык долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

лар эгитпес, октаптар ха-лас ажылдар. Турум кинонун чурттаар бажыны ам-даа кылдып турар.

Культура бажынында урун чүдө удуруткучу В. С. О-Делин культура талазы-биле эвес-даа болза тускай ор-тумак эртемип, Баянаар, че-ле культура ажи-лыга са-лы-ла-лаа чонун дымтаныла-зын организастаар турары-ла чөдөстөр хой. «Мурнакчы» совхозта партокм секретары Борис Ону-оловон Хонуп-ку-биле оон дугайы чутала-жип, сайгарымыс. Секретар-лап ажылда-ла чыл чад ажи-лы нитизин-биле удурут-планын тургустуң, байлап, хемчеглерге боду кирип тур-за-лаа, ажил бөгүңү негес-делерге ам-даа дүүшүңү ту-рар. Шуйнун көдөр культуру-спорт комплексин эртен чылын тургуска аттыр бол-гон. Ону удурут баштаар чөөлүдө хой-ле кижилер ки-рип турар, ичинимке олар-нык хой кижи кирипке өкчө артык. Комплексиг улап пландаа тургуска. Күүс-дикчилерин кылы чүдө-лөр тускайлап айткан-даа болза, ниңи комплекстин ажи-лы чогурай барган.

База чок, арга-дуржула мөөнөттүңүс чере оон дөшкө-ле тургузар берге. Культура бажынын база-зы быжыр турган болза, база ажырбас. Ажылды колдуула культура ажилдакчылар хер-ээжөөр чөөлүдө-биле ажи-лы чорудуп турган, спорт, комсомол ажилдакчылар-нык солдук чоруп көдөш-дөшпүг ажил көдөшбүз. Школаың спорт залын ке-жээң үлүс ажилдап тур-р-даа болза, оон дөшкө-лө-рекеңи чегей, оон чадарла-кылын долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

Чылын дөрт эргилдезиниң ажи-лы-биле көдөшкөн ишчиле-риниң ажи-лы чымштыр, бер-ге. Оларга барлап болуп, культура хандырылаагы бот-талдырар тууга сорула-ларын бирээң, малчылар, тарыжылар, сценарийлер агат-культурагаалың концертте-рин, библиотека, кино ажи-лакчыларын манат турар. Культура бажынын агит-культурагаалың үнүшү-күннөрү эвээш. Библиотека-ры, Тыва АССР-ниң культуура-нык алаарың ажилдакчыы Х. С. Серен бодунун ажи-лы беш салаа деп билер специа-лист, номну таралып, пропа-гандаларын чад, чогул-малык долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

лар эгитпес, октаптар ха-лас ажылдар. Турум кинонун чурттаар бажыны ам-даа кылдып турар.

Культура бажынында урун чүдө удуруткучу В. С. О-Делин культура талазы-биле эвес-даа болза тускай ор-тумак эртемип, Баянаар, че-ле культура ажи-лыга са-лы-ла-лаа чонун дымтаныла-зын организастаар турары-ла чөдөстөр хой. «Мурнакчы» совхозта партокм секретары Борис Ону-оловон Хонуп-ку-биле оон дугайы чутала-жип, сайгарымыс. Секретар-лап ажылда-ла чыл чад ажи-лы нитизин-биле удурут-планын тургустуң, байлап, хемчеглерге боду кирип тур-за-лаа, ажил бөгүңү негес-делерге ам-даа дүүшүңү ту-рар. Шуйнун көдөр культуру-спорт комплексин эртен чылын тургуска аттыр бол-гон. Ону удурут баштаар чөөлүдө хой-ле кижилер ки-рип турар, ичинимке олар-нык хой кижи кирипке өкчө артык. Комплексиг улап пландаа тургуска. Күүс-дикчилерин кылы чүдө-лөр тускайлап айткан-даа болза, ниңи комплекстин ажи-лы чогурай барган.

База чок, арга-дуржула мөөнөттүңүс чере оон дөшкө-ле тургузар берге. Культура бажынын база-зы быжыр турган болза, база ажырбас. Ажылды колдуула культура ажилдакчылар хер-ээжөөр чөөлүдө-биле ажи-лы чорудуп турган, спорт, комсомол ажилдакчылар-нык солдук чоруп көдөш-дөшпүг ажил көдөшбүз. Школаың спорт залын ке-жээң үлүс ажилдап тур-р-даа болза, оон дөшкө-лө-рекеңи чегей, оон чадарла-кылын долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

Чылын дөрт эргилдезиниң ажи-лы-биле көдөшкөн ишчиле-риниң ажи-лы чымштыр, бер-ге. Оларга барлап болуп, культура хандырылаагы бот-талдырар тууга сорула-ларын бирээң, малчылар, тарыжылар, сценарийлер агат-культурагаалың концертте-рин, библиотека, кино ажи-лакчыларын манат турар. Культура бажынын агит-культурагаалың үнүшү-күннөрү эвээш. Библиотека-ры, Тыва АССР-ниң культуура-нык алаарың ажилдакчыы Х. С. Серен бодунун ажи-лы беш салаа деп билер специа-лист, номну таралып, пропа-гандаларын чад, чогул-малык долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

лар эгитпес, октаптар ха-лас ажылдар. Турум кинонун чурттаар бажыны ам-даа кылдып турар.

Культура бажынында урун чүдө удуруткучу В. С. О-Делин культура талазы-биле эвес-даа болза тускай ор-тумак эртемип, Баянаар, че-ле культура ажи-лыга са-лы-ла-лаа чонун дымтаныла-зын организастаар турары-ла чөдөстөр хой. «Мурнакчы» совхозта партокм секретары Борис Ону-оловон Хонуп-ку-биле оон дугайы чутала-жип, сайгарымыс. Секретар-лап ажылда-ла чыл чад ажи-лы нитизин-биле удурут-планын тургустуң, байлап, хемчеглерге боду кирип тур-за-лаа, ажил бөгүңү негес-делерге ам-даа дүүшүңү ту-рар. Шуйнун көдөр культуру-спорт комплексин эртен чылын тургуска аттыр бол-гон. Ону удурут баштаар чөөлүдө хой-ле кижилер ки-рип турар, ичинимке олар-нык хой кижи кирипке өкчө артык. Комплексиг улап пландаа тургуска. Күүс-дикчилерин кылы чүдө-лөр тускайлап айткан-даа болза, ниңи комплекстин ажи-лы чогурай барган.

База чок, арга-дуржула мөөнөттүңүс чере оон дөшкө-ле тургузар берге. Культура бажынын база-зы быжыр турган болза, база ажырбас. Ажылды колдуула культура ажилдакчылар хер-ээжөөр чөөлүдө-биле ажи-лы чорудуп турган, спорт, комсомол ажилдакчылар-нык солдук чоруп көдөш-дөшпүг ажил көдөшбүз. Школаың спорт залын ке-жээң үлүс ажилдап тур-р-даа болза, оон дөшкө-лө-рекеңи чегей, оон чадарла-кылын долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

Чылын дөрт эргилдезиниң ажи-лы-биле көдөшкөн ишчиле-риниң ажи-лы чымштыр, бер-ге. Оларга барлап болуп, культура хандырылаагы бот-талдырар тууга сорула-ларын бирээң, малчылар, тарыжылар, сценарийлер агат-культурагаалың концертте-рин, библиотека, кино ажи-лакчыларын манат турар. Культура бажынын агит-культурагаалың үнүшү-күннөрү эвээш. Библиотека-ры, Тыва АССР-ниң культуура-нык алаарың ажилдакчыы Х. С. Серен бодунун ажи-лы беш салаа деп билер специа-лист, номну таралып, пропа-гандаларын чад, чогул-малык долгалыр кижилер тур-уу, сайдалар бөзүн кылып албан. Ону кыдыры-га ула-ла чарыдап, күш үн-

ЯНВАРЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

7.00 — Эртеги гимнастика

7.10 — Мультифильм. 7.20 — Му-

зыкалы каледоскоп. 7.30 —

«Уе». 8.15 — Гроино хоорайны

ир болгаш таңкының «Нема»

ансамблиниң оюн көргүзүтү-

8.45. «В. И. Ленинниң пор-

третинге штырлар». Уран-че-

чен телефильм. Ийги фильм

«Лениниң кабинети» боду

чартык шак ийгизиле. 10.05 —

«Орус кыш». Эрте-тайылбыр-

лор фильм. 10.25 — 10.40 —

Бүгү делегейде. 16.00 — Мелэ-

зэр. 16.15 — Молдун уран

чүтү мастериңниң концерти.

16.35 — СССР-ниң удушту

артын Е. Лебедев. Адыр ду-

гуйында болдулар. 17.55 —

«Он алды хара чедир бо-

лаш оон улап наз». 18.40 —

«Эрте болш амырал». А-

ныктарын эрте-тестиниг

погадык ажи-лы. 19.25 —

Мелэзэр. 19.35 — ТТ-ниң акра-

нында бир дуулар. Уран-чече-

фильм. «Судеб Навионниң

хулаа херээ». 21.00 — «Уе.

21.30 — «Он ажи-лы наз».

23.00 — Бүгү делегейде.

23.15 — 00.00 — ТТ. БР-ниң

симфония болш эстраза му-

зыкаының оркестры ойнар.

ИНИТИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.15 — Эртеги гимнастика.

8.30 — Дамыкчалар про-

граммасы. 8.35; 9.35 — Н. А.

Некрасов — «Кол кире ажи-

кымыз болжының». 7

класс. 9.05; 13.45 — Ислам д.

10.05 — КПТУ сургуулаагы.

Совет аитарада В. И. Ле-

ниниң сур-лери. 10.35;

11.40 — «Гр-бүзе чуртталга-

ның этикыс болш психоло-

гизм. 9 класс. «Гр-бүзениң

мөү-шыл үдөшкөнү». 11.05

— Шидары шолжым.

12.10 — «Эгил келериниң

точкы». Уран-чече телефиль-

миң баштай көргүзүтү. 13.15

— Эрип башка. Географ.

14.15 — Урал — Погоже.

14.15 — Мелэзэр. 14.20; 15.05

— Шин чогаал болш театр.

Вс. Иванов — «Броневоз

14 — 69». 17.45 — Мелэзэр.

18.00 — Делегейниң музика

культуураың эртинесинде.

С. Рахманинов — фортепиано-

биле оркестр № 3 концерт.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Реформаның ору-

тарина». Тележурнал. 19.05 —

Киножурнал. 19.15 — Теле-

журнал. 19.25 — «Азия тову».

Программа: Мелэзэр. Тех-

ника септелген. 19.55 — Чар-

далар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчигит удуар,

чаштар». 20.15 — «Арга-арыг

камаар болуңа, ол сенээ

байлап хайырлар». Эрте-

м-тайылбыр филь. 20.35 —

Трамплинел ажи-лыг шыр-

ашкылар. Делегей кубогу.

ГДР-ден дамчыла. 21.00

— «Уе». 21.30 — «Эгил

келериниң точкы». Уран-че-

чен телефильми баштай

көргүзүтү. 2-ги серия. 22.40

— «Чад чылгы элүү». Орус

болш совет шуткучу-

лериң шуткучу. 23.00—00.40

— Бут бөмбү. В. А. Гранат-

скийн тураскалгас делегей

ий аныктар маргалааы.

СССР-ниң болш Франца-

ның шидикел командалары

ойнар. Ленинградтан дамы-

лаа.

Редактор

В. С. ШАРАВИН.

агаар

Республикага шокар булу-

тар, чамдык черлерге чуга

лар чар, шуруннар. «Со-

гу-барын чүктө хатты дүр-

гени секунда 9—14 метр.

Дүң агарын температур-

ы 27—32, чамдык черлерге

18—23 градус оор. Хула

18—23, чамдык черлерге 9—14

градус оор болу.

Кымыз туга булуттар,

биле хар чар. Дүң агарын

температура 23—27, дууду

21—23 градус оор.

Атотурктар хар каар,

көстүтү 2—4 км.

Кино

ЯНВАРЬ 15-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Потерен-

ные претензии не имеют 9.00,

11.00, 13.00, 15.00, 17.00, 19.00,

21.00 шактарла.

«ПОНОЕ»: «Гайна жи-